

POSLUŠATI MED VRSTICAMI: PARLAMENTARNI GOVOR IN NJEGOVI ZAPISI

INA POTEKO,¹ MARKO STABEJ,¹ KAJA JOŠT²

¹ Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana, Slovenija

ina.poteko@ff.uni-lj.si, marko.stabej@ff.uni-lj.si

² Državni zbor Republike Slovenije, Ljubljana, Slovenija

kaja.jost@dz-rs.si

Parlamentarni govor je kot dostopen in odprt vir dragocen za raziskovanje v različnih strokah. Na podlagi izrečenega v parlamentu nastajajo zapisi, ki so vključeni v parlamentarne korpus, pri čemer pa zapisovalne prakse parlamentarnih služb običajno niso razvidne. V prispevku smo predstavili prakso zapisovanja plenarnih sej v Državnem zboru Republike Slovenije med letoma 2010 in 2022 z namenom dokumentiranja procesa. V slovenskem parlamentu nastajata dve verziji: prvi, hitri zapis, ki je objavljen najpozneje pol ure po izrečenem z namenom hitrega dostopa do informacij, a je v njem tudi več nepravilnosti, in drugi, verificiran zapis, ki nastane ob poslušanju posnetka govora z namenom trajne objave, dostopnosti in zagotavljanja celovitih informacij. Primerjalno predstavljamo tudi zapisovalne prakse nekaterih drugih evropskih parlamentov.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.ff.4.2024.5](https://doi.org/10.18690/um.ff.4.2024.5)

ISBN

978-961-286-882-6

Ključne besede:

parlamentarni govor,
parlament,
sejni zapisi,
korpus,
transkripcija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.4.2024.5](https://doi.org/10.18690/um.ff.4.2024.5)

ISBN
978-961-286-882-6

Keywords:
parliamentary speech,
parliament,
verbatim records,
corpus,
transcription

LISTENING BETWEEN THE LINES: THE PARLIAMENTARY SPEECH AND ITS TRANSCRIPTS

INA POTEKO,¹ MARKO STABEJ,¹ KAJA JOŠT²

¹ University of Ljubljana, Faculty of Arts, Ljubljana, Slovenia,
ina.poteko@ff.uni-lj.si, marko.stabej@ff.uni-lj.si

² National Assembly of the Republic of Slovenia, Ljubljana, Slovenia
kaja.jost@dz-rs.si

As it is accessible and open source, parliamentary speech is valuable for research in various disciplines. Speeches delivered in parliament form the basis for the records contained in parliamentary corpora, but the recording practices of parliamentary services are usually not evident. In this paper, we present the practice of recording plenary sessions in the National Assembly of the Republic of Slovenia between 2010 and 2022 to document the process. In the Slovene Parliament, two versions are created: the first, quick transcript, which is published no later than half an hour after the speech to provide quick access to information, but which also contains some inaccuracies, and the second, verified transcript, which is created by listening to a recording of a speech and which is intended to be permanently published, accessible, and provides comprehensive information. We also present the recording practices of some other European parliaments for comparison.

1 Uvod¹

Parlamentarni govor je dragocen in privlačen vir informacij za različne discipline (mdr. zgodovino, politične znanosti, sociologijo in tudi jezikoslovje) in raziskave, še posebej, ker je dostopen tudi v obliki zapisov. A če je naše glavno raziskovalno vprašanje, ali se da zapise parlamentarnega govor(jenj)a uporabiti kot zanesljiv vir za raziskovanje govornega jezika in diskurza, lahko hitro ponudimo odgovor: ne.

Raziskovanje prakse zapisovanja in redigiranja parlamentarnega govora pa je smiselno z več vidikov. Razkriva lahko tudi odnos institucije (in posredno družbe) do specifik govornega diskurza, po drugi strani pa institucionalno (in posredno tudi družbeno) predstavo o nujnih minimalnih standardih pisnega diskurza.

Zanimivejše je raziskovati sam proces jezikovne dejavnosti kot pa njene rezultate. Ti so – pisna besedila, posnetki govornih akcij in interakcij, njihove transkripcije – v materialnem pogledu precej statični. A ukvarjanje s statičnimi, nespremenljivimi viri je udobnejše, varnejše, zanesljivejše. Načeloma tovrstni pristopi omogočajo lažjo preverljivost in ponovljivost ugotovitev kot eno od ključnih postavk sodobnega empiričnega raziskovanja. Raziskovanje procesov je metodološko zahtevnejše in teoretsko problematično, saj so jezikovni procesi izmuzljivi, kompleksni, v marsičem nepredvidljivi in tudi ne zares ponovljivi.

Pri zgornji dilemi smo imeli v mislih predvsem jezikoslovne prakse – a se spoznanje dotika marsikaterega področja humanistike in družboslovja. Zgodovino pisje recimo zapise parlamentarnih sej pogosto obravnava kot primaren raziskovalni vir. A sama narava zapisov nekega govornega dejanja (konec koncev pa tudi prepisov) je takšna, da gre zmeraj – čeprav v zelo različnih merah – za interpretacijo in intervencijo, v zelo različnih oblikah in z zelo različnimi izrecnimi ali prikritimi nameni.

V tem prispevku smo želeli osvetliti sam proces nastajanja sejnih zapisov plenarnih zasedanj² v državnem zboru, v katerega je vključenih več ljudi in tudi služb, ter predstaviti njihovo končno podobo. Vedeti, kakšno gradivo imamo pred sabo, je

¹ Marko Stabej je prispevek napisal v okviru raziskovalnega projekta ARIS Temeljne raziskave za razvoj govornih virov in tehnologij za slovenski jezik (J7-4642), ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

² Nastajajo tudi zapisi sej delovnih teles, ki pa niso redigirani.

namreč ključno za vsako raziskavo parlamentarnega govora na podlagi njegovih zapisov.

Zapisovalna praksa, predstavljena v prispevku, velja za obdobje med letoma 2010 in 2022. Informacije o sejnih zapisih in zapisih govora smo poleg objavljenih prispevkov in podatkov pridobili iz izkušenj z delom v obeh službah državnega zbora, ki skrbita za zapisovanje izrečenega na sejah, iz internih uredniških navodil (Moličnik et al. 2022) in na podlagi primerjave izrečenega z zapisoma obeh služb.

1.1 Terminologija

Zapis seje je zapis posameznega plenarnega sejnega dne. Je dokument, ki povzema zasedanje, in sicer vključuje protokol seje, določen s poslovnikom, glasovanja, prekinitve, obravnavane točke, poimenovanja govorcev ter zapis govorjene besede in dogajanja v dvorani, ki vpliva na razumevanje izrečenega ter je hkrati v skladu z določili poslovnika. Oblikuje se kot samostojen dokument in se objavi na spletu v sejni mapi.

Zapise posameznih dni redne ali izredne seje se združi v en celovit dokument, ki vsebuje tudi dnevni red seje, kazalo vsebine, morebitni kulturni program, indeks govornikov in legendo. Dokument se izda kot posamezni izvod v obliki serijske e-publikacije **Sejni zapisi Državnega zbora**.

Zapis govora, na katerega se sicer osredotočamo v tem prispevku, je torej samo eden od sestavnih delov zapisa seje.

V predstavljenih zapisovalnih praksah drugih parlamentov (gl. poglavje 4), v izvorniku zapisanih v angleščini, so poimenovanja za zaposlene, ki so vključeni v proces zapisovanja izrečenega na parlamentarnih zasedanjih, in njihove produkte raznovrstna (na primer ang.: *parliamentary reporters, stenographers, typists, verbatim records, verbatim transcripts*). V prispevku smo zaradi poenotenja in za lažjo primerjavo pri predstavitvi uporabili naslednje slovenske ustreznice: končni (sejni) zapis, parlamentarni poročevalec, strojepisec, urednik.

2 Parlamentarni govor

Parlamentarni govor je eden redkih odprtih³ govornih virov v slovenskem prostoru, ki se stalno dopolnjuje, ni podvržen avtorskim pravicam ali varovanju zasebnosti ter posledično omogoča »poglobljeno raziskovanje jezikovnih in družbenih sprememb skozi čas« (Fišer, Pahor de Maiti 2021). Vendar pa se je pri njegovem raziskovanju najprej treba zavedati specifik tega diskurza, parlament je namreč »institucija, za katero veljajo specifična pravila in konvencije, kar vpliva tudi na jezikovno rabo« (Fišer, Pahor de Maiti 2021).

Procedura ni enaka v vseh parlamentih. V slovenskem veljajo relativno stroga pravila: potek plenarnih zasedanj državnega zbora je natančno določen s poslovnikom, kar pomeni, da je predvideno, kdaj posameznik dobi besedo in koliko časa ima na voljo, zato do spontanega govorenega diskurza ne more priti. Naenkrat je lahko vključen samo en mikrofonski, nenapovedana pa sta le postopkovno vprašanje in replika.⁴ Čeprav gre torej za govor, je izrečeno marsikdaj vnaprej pripravljena pisna predloga (npr. pri obrazložitvah glasovanja poslanske skupine), poslanci pa lahko preklaplajo med predloženim besedilom in prostim govorom (Moličnik et al. 2022: 10, 139). Na potek diskurza vplivajo tudi javnost in formalnost govornega položaja ter množičen naslovnik. Poslanci in poslanke se med svojim izvajanjem namreč zavedajo, da jih ne poslušajo le prisotni v dvorani, temveč tudi zainteresirana javnost preko televizijskih prenosov (Jošt, Vranjek Ošlak 2021: 39).

3 Sejni zapisi

Na podlagi izrečenega v parlamentu nastajajo zapisi govornih besed, ki so del sejnih zapisov. Ti so »primarni vir pri razpravah v Državnem zboru, so politični in zgodovinski dokument, ki ponazarja proces nastajanja zakonodaje, ter jezikovni dokument (korpus besed, raziskave živega jezika)« (Moličnik et al. 2022: 6). Prav zapisi parlamentarnega govora so dragocen zgodovinski vir in omogočajo raziskovanje daljših časovnih obdobij (Gašparič, Šorn 2016: 438–440). Danes so dostopni v obliki elektronskega dokumenta, kar raziskovalcem in raziskovalkam olajša delo, predvsem pa omogoča oblikovanje različnih korpusov.

³ Razen nekaterih delov, ki so lahko zaprti za javnost zaradi tajnosti podatkov.

⁴ Postopkovno vprašanje ali predlog se nanaša na uporabo poslovnika, replika pa je odgovor na napačno razumevanje ali interpretacijo izvajanja razpravljavca; replika na repliko je dovoljena le izjemoma; postopkovni predlog in replika lahko trajata največ tri minute (Poslovnik državnega zbora).

3.1 Parlamentarni korpusi in Parlameter

Sejni zapisi slovenskega parlamenta so vključeni v korpusa siParl in ParlaMint ter v orodje Parlameter. Korpus siParl 3.0 vključuje sejne zapise več kot 11 tisoč sej, vanj pa so vključene seje od leta 1990 do 2022 (Pančur et al. 2022). ParlaMint 2.1 je večjezični korpus, ki vsebuje 17 primerljivih korpusov parlamentarnih razprav različnih držav, predvsem med letoma 2015 in 2020 (Erjavec et al. 2021). Parlameter pa je »orodje, ki z analizo glasovanj in transkriptov nastopov lajša spremljanje dela v Državnem zboru« (Parlameter).

3.2 Prosto dostopne informacije o sejnih zapisih

Fišer in Pahor de Maiti (2021) navajata, da »[u]radno objavljeni sejni zapisi niso dobesedne transkripcije parlamentarnih razprav, ampak zapisi v skladu z uveljavljenimi zapisovalnimi praksami institucije«, pri čemer pa omenjata tudi, da »[s]mernice za urejanje sejnih zapisov običajno žal niso javno objavljene, kar lahko bistveno oteži raziskovalno delo«.

Tudi Gašparič in Šorn (2016: 438) zapišeta, da »so dobesedni zapisi parlamentarnih sej vendarle rezultat dela človeka, zapisovalca, ki se je pogosto znašel pred številnimi problemi«. Med drugim se sprašujeta o situacijah, v katerih se govor ni dobro slišal ali pa so bili v ozadju dvorane vzkliki, pa tudi o jezikovnih dilemah, kako na primer zapisati narečne besede ali napačne izraze.

Brez posebnega poizvedovanja pri Službah Državnega zbora je dostopnih le malo podatkov o nastanku zapisov sej.⁵ V Poslovniku državnega zbora je v 94. členu, ki se nanaša na dobesedne zapise seje, opredeljeno sledeče:

- (1) O delu na seji državnega zbora se vodijo dobesedni zapisi (zvočni zapis in njegov prepis).
- (2) Govornik ima najkasneje v treh dneh po svojem nastopu na seji državnega zbora pravico do redakcijskih popravkov v prepisu svojega govora. Popravki ne smejo spremeniti smisla in bistva njegovega izvajanja. V dvomu odloči o dopustnosti popravka predsednik državnega zbora. Popravke prepisa govornik potrdi s podpisom.

⁵ Službe Državnega zbora so pripravljene deliti informacije in interno gradivo, do katerega raziskovalci in raziskovalke lahko dostopajo v njihovih prostorih.

Pomisleki se pojavijo pri dikciji dobesedni zapisi, ki je lahko predvsem za laično javnost zavajajoča, saj to ne pomeni natančnega zapisa od besede do besede, še manj pa od črke do črke, temveč urejen in pregledan zapis govora.

Tudi v drugih parlamentih se je poimenovanje »dobesedni zapis« oz. angleško *verbatim records* izkazalo za problematično, saj so istovrstni zapisi v poročilih Evropskega centra za parlamentarne raziskave in dokumentacijo (ECPRD) večkrat poimenovani različno, včasih celo v okviru istega odgovora (na primer ang.: *verbatim reports, verbatim transcripts, verbatim records*).⁶

Poleg člena v poslovniku informacije o načinu zapisovanja sej najdemo še na prvi strani vsake e-publikacije Sejni zapisi Državnega zbora, in sicer:

Državni zbor vsako sejo zvočno posname. Simultano ob zvočnem zajemanju nastaja besedilo, ki je na spletu dostopno s približno polurnim zamikom. V uredništvu sejnih zapisov se ob poslušanju zvočnega posnetka preveri avtentičnost zapisanega, besedilo pa se uredi v skladu s strokovnimi merili prenosa govorjene besede v zapisano. Takšno preverjeno in jezikovno urejeno besedilo na spletnem naslovu zamenja prvi zapis.

Besedilo celotne seje se izda tudi v publikaciji Sejni zapisi Državnega zbora. Sejni zapisi vsebuje dnevni red, sprejet na seji Državnega zbora, kazalo, iz katerega je razviden potek seje in v katerem so točke dnevnega reda in govorniki, osrednji del je besedilo seje, zapisano v prvi osebi, na koncu pa je dodan še indeks govornikov.

Iz teh informacij ni mogoče razbrati, do kakšnih sprememb pri zapisovanju izrečenega pride, niti kakšna so »strokovna merila za prenos govorjene besede v zapisano«.

3.3 Raziskave na podlagi zapisov parlamentarnega govora

Za smiseln pristop k raziskavam na podlagi besedil v parlamentarnih korpusih je torej nujno treba vedeti, kakšno sploh je gradivo, vključeno v korpus, dejstvo namreč je, da je dejansko izrečeno v sejnih zapisih vsaj do neke mere urejeno in tudi spremenjeno v postopku redakcije. Čeprav se zdijo nekatere jeziko(slo)vne raziskave smiselne, na primer opazovanje rabe tujejezičnih prvin (Jošt, Vranjek Ošlak 2021) ali paremioloških uvajalnih sredstev (Meterc 2019) v parlamentarnem diskurzu ter

⁶ Poleg tega so v britanskem parlamentu v enem izmed svojih odgovorov posebej poudarili, da so sejni zapisi urejeni tako, da so smiselni in slovnično pravilni, kar ni popolnoma dobesedni zapis.

naslavljanje pri predajanju, pridobivanju in ohranjanju vloge govorca na parlamentarnih razpravah (Modrijan 2007), lahko tudi pri teh podvomimo v rezultate, sploh če so ti kvantitativne narave, saj so določeni izrečeni elementi lahko v končnem besedilu tudi izpuščeni.

Manj primerno je na primer opazovanje prvin spontanega govora (Jošt 2019), predvsem diskurzni označevalcev, ponavljanj in popravljanj. Tudi avtorica sama je izpostavila, da je gradivo, ki ga je pridobila za obravnavo, sicer zapis operaterskega servisa, ki je vmesna stopnja med izrečenim in končnim zapisom, ki gre skozi redakcijo, »zato sicer izrečeni napačni začetki, samopopravki, nekatera ponavljanja ipd. pogosto sploh niso zapisani« (Jošt 2019: 122).

4 Zapisovalne prakse plenarnih zasedanj nekaterih evropskih parlamentov

Primerjalno predstavljamo kratek pregled zapisovalnih praks govora in nastajanja sejnih zapisov plenarnih zasedanj nekaterih drugih evropskih parlamentov: avstrijskega, nemškega, Združenega kraljestva, francoskega, češkega, nizozemskega, finskega, Evropskega parlamenta.⁷ V dvodomnih parlamentih smo povzeli prakse spodnjih domov.

Podatke o zapisovalnih praksah smo pridobili iz mreže ECPRD. V prispevek so vključeni zadnji razpoložljivi podatki (december 2022).

V Avstriji so t. i. parlamentarni poročevalci v času plenarne seje prisotni v dvorani in poleg glavne vsebine zabeležijo še vse drugo dogajanje. V dvorani so po 10 ali 20 minut naenkrat v intervalih na od tri do pet ur, njihovi zapiski so stenografski. Medtem strojepisci pripravijo prepise desetminutnih digitalnih zvočnih posnetkov zasedanja. Poročevalci v času, ko niso prisotni na seji, urejajo prepise zvočnih posnetkov, ki so jih pripravili strojepisci. Nastane zapis, ki je že prestal prvo fazo urejanja. Ta je na parlamentarnem intranetu dostopen približno tri ure po govoru v dvorani, na parlamentarni spletni strani pa okrog 15. ure istega dne. Zadnji deli (zasedanja, ki se končajo npr. ob polnoči) so na spletu objavljeni okrog poldneva

⁷ Te parlamente smo v pregled vključili, ker so kulturno-zgodovinsko ali jezikovno povezani s slovensko zapisovalno prakso, se izvajajo v državah, ki so bodisi pomembneje povezane z začetki Evropske unije bodisi imajo v njej posebno vlogo, ali so vključeni v posamezne znanstvene raziskave. Prakso britanskega parlamenta predstavljamo, ker gre za parlament države z najstarejšo parlamentarno demokracijo, prakso Evropskega parlamenta pa, ker gre za prakso nadnacionalnega predstavniškega telesa.

naslednji dan. Sledijo revizija, avtorizacija ter po plenarnem zasedanju v dnevih, ko ni nobene seje, tretji, končni del v procesu urejanja, v katerem se v zapis vnesejo uredniške korekcije ter popravki, ki so jih zahtevali govorci, ki jim je bilo besedilo poslano v avtorizacijo. Končno urejanje in priprava sejnega zapisa (v enem celovitem dokumentu) se običajno opravita v tednih po posamezni plenarni seji. Rok za objavo končnega sejnega zapisa ni uradno določen, splošno pa je razumljeno, da se mora začeti objavljati čim prej na dan plenarnega zasedanja.

Tudi v Nemčiji zapisi nastajajo na podlagi stenografskih zapiskov, s katerimi se zajame celoten potek seje (vključno z vzkliki, aplavzi, nasprotovanji in drugimi dogajaji), v kombinaciji z digitalnim zvočnim zapisom. Zapis plenarnega zasedanja je ne glede na trajanje seje na voljo naslednji delovni dan. Parlamentarni poročevalci spremljajo in zapisujejo potek plenarnih zasedanj po pet ali 10 minut naenkrat. V roku 50 ali 100 minut pripravijo osnutek zapisa. Končen elektronski sejni zapis je objavljen naslednje jutro, tiskana različica pa naslednji dan opoldne. Dopoldanski deli sej so v elektronski obliki objavljeni približno pet ur po govoru.

V Združenem kraljestvu zapisi nastajajo na podlagi prepisov zvočnih posnetkov zasedanja. Urejeni so tako, da so smiselni in slovnično pravilni. Revizija zapisanega poteka na dveh ravneh, najprej jo opravijo parlamentarni poročevalci, nato še uredniki. Objavljen je samo končni sejni zapis, in sicer v treh urah po izrečenem na seji, natisnjen mora biti do 6. ure zjutraj naslednjega dne. Rok za objavo zapisov zasedanj v »Westminster Hall« je pet ur po govoru.

V Franciji imajo sejni zapisi dandanes obliko celovitega dokumenta, pred leti so se objavljala tudi krajša poročila (zbirna poročila). Čeprav imajo parlamentarni poročevalci dostop do zvočnega in slikovnega zapisa zasedanja, so v času seje prisotni v dvorani, da opazijo elemente, ki jih je na posnetkih težko zaznati (na primer neformalizirane odzive poslancev). Na javni seji si poročevalec zabeleži približno 15 minut sejnega dogajanja naenkrat. Odgovorna oseba, ki je bila na seji prisotna več ur, poskrbi za urejanje zapisanega besedila, da se zagotovi skladnost med posameznimi zapisi. Digitalizirana različica končnega sejnega zapisa je objavljena na spletu nekaj ur po koncu seje oz. po urejanju.

Na Finskem se parlamentarna razprava najprej digitalno posname z zvočnim snemalnim sistemom, ki je izdelan po meri pisarne, ki skrbi za sejne zapise, nato na podlagi zvočnega posnetka strojepisci zapišejo povedano. Parlamentarni poročevalci ob poslušanju posnetka uredijo besedilo, ki so ga pripravili strojepisci. Po urejanju je zapis seje objavljen na internetu. Poleg zapisa v finščini je izdelan tudi povzetek v švedščini, ki vsebuje podatke o obravnavanih temah in odločitvah na posamezni seji. Zapis plenarnega zasedanja se postopoma objavlja med zasedanjem. Zapis, ki je prestal prvo fazo urejanja, je objavljen v roku ene do dveh ur po koncu seje. Druga faza urejanja, v kateri se pred ponovno objavo zapis v celoti uskladi, sledi pozneje, v naslednjih nekaj dneh ali mesecih, odvisno od razpoložljivih virov in drugih obveznosti zaposlenih. Uradnega roka za objavo končnega sejnega zapisa ni. V skladu z zakonodajo je treba alternativna besedila objaviti v 14 dneh po objavi video ali zvočnega posnetka na spletni strani javnega organa.

V češkem parlamentu se za zapisovanje povedanega na zasedanju uporablja stenografija, hkrati pa se uporabljajo tudi zvočni posnetki. Parlamentarni poročevalci so v dvorani, kjer poteka seja, prisotni po 10 minut naenkrat. Po 10 minutah zapisovanja v dvorani v pisarni zabeleženo prepisejo na računalnik in oblikujejo celovit zapis. Poročevalec zapiše izrečeno in posluša digitalni zvočni posnetek, da se prepriča, da nič ne manjka, nato besedilo še enkrat prebere, da popravi pravopisne in slovnične napake. Zatem se vrne v dvorano in postopek ponavlja do konca seje. Tako pripravljen zapis se zagotovi čim prej, javnosti je na spletni strani z opozorilom, da ni bil lektoriran in ni bil avtoriziran, dostopen v času od ene ure do ure in pol po izgovorjenem na seji. Ko se del seje konča (običajno po tedenskem zasedanju), urednik zapise pošlje v avtorizacijo govorcem, ki so govorili na dotični seji. Govorci imajo pravico predlagati odpravo napak ali pomanjkljivosti v 10 dneh. Urednik presodi, ali so predlogi ustrezni, in objavi končni sejni zapis, običajno v nekaj tednih po koncu seje. Za objavo končnega sejnega zapisa ni obveznega roka, ki bi bil določen s poslovníkom.

Na Nizozemskem parlamentarni poročevalci izrečeno na sejah zapišejo tako, da poslušajo zvočne posnetke. Poročevalci izmenično opravljajo vlogo zapisovalcev in recenzentov. Nekateri izmed njih tudi pripravljajo ter objavljajo sejne zapise. Zapis, ki nastane po prvi fazi urejanja, je objavljen dve uri po končani točki dnevnega reda in dve uri po zaključku zasedanja. Pred objavo končnega sejnega zapisa poteka revizija na dveh ravneh, na ravni jezika in na ravni procedure (potek seje). Uradnega roka za objavo končnega sejnega zapisa ni.

V Evropskem parlamentu sta za plenarno zasedanje na voljo dve vrsti zapisov, zapisnik (ang. the Minutes) in sejni zapis. Zapisnik v obliki kratkega povzetka razprav, glasovanj, izjav, sporočil in obvestil predsedujočega itd., napisan v francoščini, nastane med zasedanjem. Preveden je v vse uradne jezike in je na voljo na spletni strani Parlamenta okrog poldneva dan po vsaki seji. Sejni zapisi (ang. the Verbatim) predstavljajo prepis govorov na plenarnem zasedanju v izvornem jeziku, skupaj s pisnimi prispevki, ki jih lahko predložijo poslanci (pisne obrazložitve glasovanja in pisne izjave). Za zapis izrečenega se za 22 od 24 jezikov uporablja razpoznavnik. Samodejni prepisi se nato urejajo med poslušanjem zvočnega posnetka, da se popravijo morebitne napake in upoštevajo pravila parlamentarnega zapisa. Za preostala dva jezika se izvede ročno prepisovanje zvočnih posnetkov. Revizija poteka v štirih fazah. Najprej se pregledajo in uredijo zapisi, ki se v času od 30 minut do nekaj ur pogovoru na seji objavijo na spletni strani Parlamenta. V naslednjem tednu se dodajo pisni prispevki članov parlamenta (pisne izjave in pisne obrazložitve glasovanja), sledi končna revizija oz. urejanje. Na koncu se besedilo še dodatno uskladi in lektorira pred objavo v uradnem listu. Celoten tako pripravljen večjezični dokument je objavljen konec naslednjega dne. Rok za objavo končnega sejnega zapisa plenarnega zasedanja je 10 dni (rok za oddajo pisnih prispevkov članov).

Pregled zapisovalnih praks plenarnih parlamentarnih zasedanj je pokazal, da so pomembna podlaga za nastanek sejnih zapisov digitalni zvočni posnetki zasedanj, saj se uporabljajo tudi, kjer so redaktorji oz. stenografi prisotni na samih sejah (Nemčija, Avstrija, Francija, Češka). V večini med seboj primerjanih zapisovalnih praks prva objava sejnih zapisov ni končna (razen v Združenem kraljestvu in Franciji). Roki za objavo končnih sejnih zapisov večinoma niso uradno določeni, čas objave je odvisen od drugih nalog in števila zaposlenih, ki skrbijo za sejne zapise, prvi, začasni zapisi pa so javnosti dostopni najpozneje v nekaj urah po zasedanju.

4.1 Uporaba razpoznavnikov govora pri nastajanju sejnih zapisov

V treh od osmih primerjanih parlamentarnih praks v procesu nastajanja sejnih zapisov uporabljajo tudi razpoznavnike govora, in sicer v Nemčiji, na Finskem in v Evropskem parlamentu. Programe za razpoznavanje in avtomatično zapisovanje govora so testirali tudi v Avstriji, Združenem kraljestvu ter na Nizozemskem. V Združenem kraljestvu in na Nizozemskem so se po testnem obdobju odločili, da avtomatičnega zapisovanja za sejne zapise ne bodo uporabljali, testirani programi

namreč še ne dosegajo dovolj visoke kakovosti za vsakodnevno uporabo. V Avstriji prehod na avtomatično zapisovanje načrtujejo takoj, ko bo program dovolj razvit za uporabo v parlamentarni praksi.

Tudi v parlamentih, v katerih je v proces nastajanja sejnih zapisov vključeno avtomatično zapisovanje govora, ocenjujejo, da avtomatično zapisano besedilo ni primerno za objavo v surovi, neurejeni obliki. Pred prvo objavo ga je treba urediti tako, da doseže zahtevane standarde, in sicer pravopisno, slovnično, oblikovno, z vidika razumljivosti ipd. Avtomatični zapis je torej osnova za nadaljnje delo, javno pa je objavljen zapis, ki je že šel skozi prvo fazo urejanja. V britanskem parlamentu so po testnem obdobju poudarili, da za pripravo razumljivega zapisa prepis, ki je stoddstoten posnetek govora, običajno ni uporaben, zlasti kadar govorec ni izurjen, je zmeden, ne dokončuje stavkov ali so v govoru pogosti napačni začetki.

5 Zapisovalna praksa v slovenskem parlamentu

Zapisovalna praksa, kot jo službe državnega zbora poznajo danes, ima svoje korenine v 60. letih 20. stoletja, ko je delo stenografov zamenjal magnetofon. Seje se je začelo snemati na magnetofonski trak, strojepisci in strojepiske pa so posnete seje zapisovali (Gašparič, Šorn 2016: 449). Danes za celoten proces zapisovanja v glavnem skrbita dva oddelka, Oddelek operaterski servis in Dokumentacijsko-knjižnični oddelek.

Za »naloge pisanja, urejanja in objave dobesednih [prvih, op. p.] zapisov sej Državnega zbora in njegovih delovnih teles ter drugih dogodkov« (Službe Državnega zbora) skrbi Oddelek operaterski servis, ki spada pod Informacijski sektor služb Državnega zbora. Dokumentacijsko-knjižnični oddelek, ki je del Raziskovalno-dokumentacijskega sektorja, pa med drugim »opravlja redakcijo in ureja zapise sej Državnega zbora, lektorira zahtevnejša besedila Državnega zbora ter svetuje na jezikovnem področju« (Službe Državnega zbora). V celoten proces so vključene tudi druge službe Državnega zbora, saj ne gre le za zapis in redakcijo. Poleg omenjenih služb sodelujejo še snemalnica, informacijska podpora, službe sektorja za pripravo sej, tiskarna in arhiv (Moličnik et al. 2022: 182).

Od vključno VI. mandata dalje (od leta 2010) sejni zapisi in e-publikacije nastajajo povsem brezpapirno in so sproti objavljeni na spletni strani Državnega zbora (Moličnik et al. 2022: 6–7). Javnosti so torej e-publikacije sejnih zapisov Državnega zbora dostopne od V. mandata dalje (15. 10. 2008 dalje), Državni zbor pa je skupaj z Inštitutom za novejšo zgodovino poskrbel tudi za projekt digitalizacije zakonodajnega gradiva starejših mandatov in pretvorbe sejnih zapisov v Word. Na spletnem portalu Državnega zbora so torej zapisi celotnih sej od I. mandata, tj. od 23. 12. 1992, na portalu Sistory pa so dostopni tudi zapisi pred osamosvojitvijo Slovenije (Moličnik et al. 2022: 7).

5.1 Zapisovalna praksa v slovenskem parlamentu v obdobju 2010–2022

Med sejo se sproti izvaja zajem govornih besed (snemanje). V operaterskem servisu sledi hiter zapis izgovorjenega; prepisuje se petminutne zvočne posnetke, pri čemer je okvirna interna norma prepis 15 minut govora oziroma treh posnetkov v eni uri. Pol ure po izgovorjenem je besedilo javno objavljeno na spletni strani Državnega zbora. Po končani seji je celoten zapis poslan v redakcijo, kjer preverjajo istovetnost izrečenega in zapisanega ter besedilo uredijo v skladu z internimi pravili prenosa govornih besed v zapisano. Pri tem hkrati poslušajo zvočni posnetek ter pregledujejo in urejajo zapis. Njihova norma je 2,55 strani na uro (ena stran v Wordu, pisava Courier new, velikost 12, dvojni razmak). Preverjeno in urejeno besedilo je potem objavljeno na spletu, kjer nadomesti neverificiran zapis. Besedilo se oblikuje, izda in arhivira v e-publikaciji Sejni zapisi Državnega zbora (Moličnik et al. 2022: 9–11).

Tako torej sejni zapis nastaja v več fazah. Hiter zapis operaterskega servisa je začasen in ima ob objavi na spletni strani oznako v pregledu, ko ga nadomesti verificiran zapis, pa na spletu to oznako izbrišejo. Ker na spletni strani ni sledljivosti dokumentov (nov zapis nadomesti prejšnjega), lahko pri zajemu zapisov za korpuse pride do težave, če se vanj ne vstavljajo istovrstni zapisi. V uredništvu sicer hranijo vse, tudi delovne verzije, ki omogočajo sledljivost in transparentnost popravkov (Moličnik et al. 2022: 11).

6 Analiza zapisa govora na plenarnih zasedanjih državnega zbora

Da bi natančno predstavili jezikovno podobo zapisov govora in spremembe, ki nastanejo v procesu, smo se odločili za analizo zapisov in njihovo primerjavo z dejansko izrečenim. Najprej predstavljamo primerjavo med i) izrečenim, ii) hitrim zapisom (prvi zapis) in iii) redigiranim zapisom (končni zapis), v nadaljevanju pa podrobneje tudi delovanje obeh oddelkov, ki skrbita za sejne zapise, in značilnosti posamezne objave.

6.1 Metodologija

Za ponazarjalne primere smo analizirali govore s 16. redne seje Državnega zbora Republike Slovenije, ki je trajala od 2. do 5. marca 2020. Izbrali smo tri govorce in tri govorke, ki so v 8. mandatu državnega zbora govorili največ glede na podatke Parlametra (Robert Polnar, dr. Franc Trček, Miha Kordiš, Anja Bah Žibert, Violeta Tomić in Nataša Sukič). Analizirali smo približno tri minute govora vsakega od poslancev, in sicer iz skupnega dela razprave o posameznih točkah dnevnega reda. V tabelah za ponazorilo navajamo naključno izbrane primere iz opravljene analize. Ponekod, kjer se nam je zdelo smiselno, smo primere izpisali tudi iz internega gradiva službe državnega zbora (Moličnik idr. 2022), v tem primeru so primeri zapisani ležeče.

V tabeli 1 predstavljamo tri zapise: dobesedni zapis izrečenega, hitri zapis, ki nastane v operaterskem servisu, in končni zapis po opravljeni redakciji.

Tabela 1: Primeri zapisov izrečenega na plenarnem zasedanju

Izrečeno (dobesedni prepis)	Prvi, hitri zapis (operaterski servis)	Končni zapis (po redakciji)
Narejene so na po-, na po-, te številke so narejene na podlagi obljub, ki jih je politični razred, samovoljno, brez posvetovanja z javnosti, brez družbenega konsenza, dal vrhu zveze NATO, raznim generalom in drugim predstavnikom vojaške birokracije (in) vojnih krokarjev. In potem, k je te obljube dal, jih je pretočil v doktrinarne dokumente, ki jih	Te številke so narejene na podlagi obljub, ki jih je politični razred, samovoljno, brez posvetovanja z javnostjo, brez družbenega konsenza, dal vrhu Zveze Nato, raznim generalom in drugim predstavnikom vojaške birokracije in vojnih krokarjev in potem, ko je te obljube dal, jih je pretočil v doktrinarne dokumente, ki jih v državi imamo, v teh dokumentih	Te številke so narejene na podlagi obljub, ki jih je politični razred samovoljno, brez posvetovanja z javnostjo, brez družbenega konsenza dal vrhu zveze Nato, raznim generalom in drugim predstavnikom vojaške birokracije in vojnih krokarjev. In potem ko je te obljube dal, jih je pretočil v doktrinarne dokumente, ki jih imamo v državi. V teh dokumentih

Izrečeno (dobesedni prepis)	Prvi, hitri zapis (operaterski servis)	Končni zapis (po redakciji)
v državi imamo. V tej, teh dokumentih piše, da mormo met am sedn tisoč pripadnikov stalne am sestave. In ker te čist administrativno birokratsko določene številke niso izpolnjene, sedaj zaganja paniko. Nimamo dovolj vojakov. Kaj se dogaja s Slovensko vojsko, to ne gre.	piše, da moramo imet 7 tisoč pripadnikov stalne sestave in ker te čisto administrativno birokratsko določene številke niso izpolnjene, sedaj zaganja paniko. »Nimamo dovolj vojakov, kaj se dogaja s Slovensko vojsko, to ne gre...«	piše, da moramo imeti 7 tisoč pripadnikov stalne sestave in ker te čisto administrativno birokratsko določene številke niso izpolnjene, sedaj zaganja paniko. »Nimamo dovolj vojakov. Kaj se dogaja s Slovensko vojsko. To ne gre.«
Zdi se mi, da je tud to mau del, jaz to imenujem sla-slovensko katolištvo, pa naj mi verujoči o- oprostijo, da smo mi v tej družbi obsedeni z nekim iskanjem krivic, ne.	Zdi se mi, da je tudi to mal del, jaz to imenujem slovensko katolištvo, pa naj mi verujoči oprostijo, da smo mi v tej družbi obsedeni z nekim iskanjem krivic.	Zdi se mi, da je tudi to malo del tega, kar jaz imenujem slovensko katolištvo, pa naj mi verujoči oprostijo, da smo mi v tej družbi obsedeni z nekim iskanjem krivic.
Naša naloga je razumeti, zakaj smo v buli, kot pravimo v Mariboru, in znotraj naših pristojnosti iskati rešitve, in tega v zadnjih pet letih in sedem mesecev sem bl mau vidu v tej stavbi.	Naša naloga je razumeti, zakaj smo obuli, kot pravimo v Mariboru in znotraj naših pristojnosti iskati rešitve, in tega v zadnjih pet letih in sedem mesecev sem bolj malo videl v tej stavbi	Naša naloga je razumeti, zakaj smo v buli, kot pravimo v Mariboru, in znotraj naših pristojnosti iskati rešitve. In tega sem v zadnjih petih letih in sedmih mesecih bolj malo videl v tej stavbi.

Vir: lasten

6.2 Zapisi operaterskega servisa

Prvi, hitri zapisi nastanejo v operaterskem servisu še med potekom plenarnega zasedanja in so objavljeni najpozneje pol ure po izgovorjenem. Treba se je zavedati, da »[n]eprerejeni prepis zvočnega zapisa seje nastane pod časovnim pritiskom, zato lahko prozodične lastnosti govora ali nepoznavanje vsebine privedejo do napačnega oziroma fonetičnega prepisa ali je del besedila celo nemogoče prepoznati« (Moličnik et al. 2022: 14).

Zapisovalke in zapisovalci sledijo internim smernicam, ki v glavnem težijo k poknjževanju pri zapisu. Če se jim zdi, da posnetek ni dovolj razumljiv, lahko to v besedilu tudi označijo z / nerazumljivo/, če o zapisanem niso prepričani, pa z (?). Poleg tega petminutne odseke zapisujejo brez konteksta, kar pomeni, da jim manjka vedenje, kaj je bilo povedano pred tem, kar lahko vpliva na (ne)pravilnost zapisa.

Zapis operaterskega servisa, ki nastane, je zasnovan kot začasen, nepregledan in v prvi vrsti namenjen tistim, ki so sejo spremljali in se zavedajo tudi dogajanja v dvorani (poslanci, sekretarji, zaposleni v poslanskih skupinah in novinarji). Hitro

nastalo besedilo jim pomaga pri iskanju ali priklicu vsebine in naj bi bilo uporabno predvsem pri nanašanju na že povedano v daljših razpravah. Ta verzija je najbolj relevantna isti dan, zato je tudi nujno, da je besedilo dostopno kmalu po izrečenem.

V tabeli 2 prikazujemo opažene neustrezne spremembe, do katerih lahko pride v procesu hitrega zapisovanja, skupaj s ponazarjalnimi primeri iz analize in internega gradiva.

Tabela 2: Primeri iz zapisa operaterskega servisa

	Izrečeno (dobesedni zapis)	Prvi, hitri zapis (operaterski servis)
pravopisne napake	podizvajalski	pod izvajalski
hiperkorekcija	da greš služiti pač ta vojaški rok	da greš služiti pač ta vojaški rok
neustrezna poknjžitev	ustvarl	ustvaril (<i>ustvaril</i>)
zatički	kajti dve tretjine jih je glasovalo proti Janši	kajti dve tretjine jih je glasovalo proti Janši
neustrezni izpusti	Padec berlinskega zidu je dokončno pokopal delitev na levico in desnico v njihovih klasičnih oblikah. Niti na evropskem zahodu in niti na evropskem vzhodu levica in desnica nista več odločilna in določujoča politična pojma.	Padec berlinskega zidu je dokončno pokopal delitev na levico in desnico v njihovih klasičnih oblikah, niti na evropskem vzhodu, levica in desnica nista več odločilna in določujoča politična pojma.
napačen zapis lastnih imen	<i>Tega se ne bi sramoval niti Lukašenko</i>	<i>Tega se ne bi sramoval niti Luka Šenko</i>
vsebinske spremembe	<i>prepoznavamo nosilno vlogo Državnega zbora</i>	<i>prepoznavamo nasilno vlogo Državnega zbora</i>
	Skratka, tudi argument ogroženi smo, dajmo ljudem izvleči z vojsko, tudi ta argument ne pije vode.	Skratka, tudi argument, »Ogroženi smo, dajmo ljudem izvleči v vojsko«, tudi ta argument ne pije vode. *po redakciji: dajmo ljudem zvleči v vojsko
	moral napisati neki konkretni datum, ne	moral napisati neki konkretni zakon
	<i>koliko je blue collar, white collar</i>	<i>koliko je blue colour, white colour</i>
nerazumljivo	ki je s svojo retoriko zvezda stalnica pejorativnega žaljivo sovražnega diskurza	ki je s svojo retoriko zvezda stalnica / nerazumljivo/ žaljivo sovražnega diskurza
dvom	levica in desnica predstavljata učinkoviti gesti	levica in desnica predstavljata učinkoviti gesti(?)

Vir: lasten

6.3 Zapisi po redakciji

Redakcijo opravlja Dokumentacijsko-knjižnični oddelek. Zaposlene poročajo, da je osnova za njihovo delo posnetek govora, hitri zapis pa jim je predvsem v pomoč kot delovno gradivo, da ni treba ponovno zapisovati celotnega besedila. Prvi zapis torej popravljajo glede na to, kar slišijo.

Redakcijski posegi so potrebni zaradi spremembe vrste prenosnika in naslovnika, »da se kot posledica pretvorbe govorjenega jezika v zapisanega ne izgubijo bistvene informacije« (Moličnik et al. 2022: 138). Glavno vodilo pri prenosu govorjene besede v zapisano je poleg istovetnosti oziroma vsebinske ustreznosti razumljivost (Moličnik et al. 2022: 13).

Z uredniškim posegom se »govor zapiše tako, da se izpusti mašila, nenamerne ponovitve, samopopravke in druge jezikovne elemente, ki bralca zmedejo in mu otežujejo razumevanje bistva izrečenega« (Moličnik et al. 2022: 13). Za razumljivost so nujni slovnični in pravopisni popravki. Vodi jih načelo: govor pripada govorncu, biti pa mora dostopen in razumljiv vsem.

»Redaktor nosi odgovornost za jasnost in razumljivost zapisane govorjene besede, ohraniti mora pomensko avtentičnost, prispevati h kulturni identiteti, ohraniti jezikovne oziroma narečne značilnosti govora, hkrati pa poskrbeti za razumljivost v celotnem slovenskem govornem prostoru« (Moličnik et al. 2022: 6). Pri redakciji je torej glavno vodilo oziroma cilj »z minimalnimi posegi oblikovati celovito, vsebinsko jasno, slogovno ustrezno, razumljivo končno besedilo, ki hkrati ohranja pomen in smisel izrečenega ter značilnosti posameznega govornca« (Moličnik et al. 2022: 138).

Vsa omenjena načela so v praksi med sabo lahko tudi nezdružljiva; predvsem je v besedilu, ki teži k berljivosti, težko ohraniti narečne značilnosti govora, pa tudi vseh drugih dimenzij govora marsikdaj niti ni mogoče prenesti v pisno obliko.

Čeprav gre zapis seje skozi precej dolg proces do končne verzije, se tudi po redakciji še vedno lahko pojavijo nekatere neustreznosti; poleg spregledanih napak, ki so normalne za vsak delovni proces, so lahko posegi v povedano mestoma tudi nepotrebni ali pretirani, kar kažejo nekateri primeri v tabeli 3.

S stališča ohranjanja istovetnosti izrečenega je vsaj nekoliko problematična tudi praksa, da se nekateri izrečeni lapsusi popravijo, ne da bi to bilo označeno v opombi, ter tudi, da se citirano besedilo zapiše tako, kot je v originalu, tudi če ni bilo povedano v tej obliki. Dvom se pojavlja tudi o praksi, kot jo opišejo in utemeljijo v smernicah (Moličnik et al. 2022: 116), da »[i]zrečenega ob izklopljenem mikrofону ne zapisuje[j]o (ker ni možnosti preverjanja ob zvočnem posnetku), ne zapisuje[j]o niti govora, ki ni namerno povedan v mikrofón in namenjen zboru oziroma javnosti«.

Tabela 3: Primeri iz zapisa po redakciji

	Izrečeno (dobesedni zapis)	Prvi, hitri zapis (operaterski servis)
spregledano	Jaz nimam občutka, da smo se iz-iz- iz te problematike naših bolnišnic am kaj naučil.	Jaz nimam občutka, da smo se iz te problematike naših bolnišnic kaj naučil.
neustrezno spremenjen besedni red	Ali je to demokracija, o kateri govorite, in sodelovanje?	Ali je to demokracija in sodelovanje, o kateri govorite?
izpusti	Zdej, po vseh teh vložkih se mi zdi prov, pa da je že skrajni čas, da se začnemo resno pogovarjat o tej temi	Po vseh teh vložkih se mi pa zdi, da je že skrajni čas, da se začnemo resno pogovarjati o tej temi
	Očitno pa upam, da če smo se kaj iz tega naučil, smo se očitno naučil, da bomo pri naslednjih interventnih zakonih moral napisat neki konkretni datum [...]	Če smo pa se kaj iz tega naučil, smo se očitno naučili, da bomo pri naslednjih interventnih zakonih morali napisati nek konkretni datum [...]
	To sem nekako am še želel povedati.	To sem še želel povedati.
popravek lapsusa govorca pri redakciji	<i>Druga intermenca</i>	<i>Drugi intermezzo</i>
	Desus, ki bi ga še vedno volil Karel Erjavec, ne bi nikoli vstopil v takšno koalicijo	Desus, če bi ga še vedno vodil Karel Erjavec, ne bi nikoli vstopil v takšno koalicijo
	<i>Tukaj smo danes [...] poslušali očitke o nepristranskosti</i>	<i>Tukaj smo danes [...] danes poslušali očitke o pristranskosti</i>
popravek citiranega	gospod Breznik v svojem zadnjem vzkliku: »Bog živi Janeza Janšo in bog živi Slovenijo!«	gospod Breznik v svojem zadnjem vzkliku – Bog živi Slovenijo, bog živi mandatarja Janeza Janšo.

Vir: lasten

Zaposlene v redakcijski službi poročajo, da se lapsusi govorca brez opombe popravijo le v primerih, za katere so povsem prepričane, kaj je bilo mišljeno, saj takšna praksa sledi načelu razumljivosti zapisa kot celote. Prav tako, da zapisovanje citiranega, kot je v originalu, zagotavlja večjo sledljivost navajanj, vendar pa se to tudi opušča. Da se izrečeno ob izklopljenem mikrofónu ne zapiše, je posledica poslovnških določil procedure seje.

6.4 Razlike med zapisoma

V procesu zapisovanja govora plenarnih zasedanj zapisi povedanega nastajajo v dveh fazah. Prvi, hitri zapis nastane v operaterskem servisu, čeprav je začasno objavljen na spletni strani, pa zaradi nezanemarljive nenatančnosti pri prepisu ni primeren kot raziskovalno gradivo. Nastane z namenom hitrega dostopa do informacij in med drugim predstavlja delovno gradivo za tiste, ki so sejo spremljali in so seznanjeni z dogajanjem na njej. Glavna funkcija teh prvih zapisov je namreč omogočanje hitrega vpogleda v zakonodajne, nadzorne in volilne postopke v državnem zboru (transparentnost, javnost in dostopnost podatkov) različnim javnostim, nastane pa skoraj simultano z dogajanjem v dvorani. Analiza sicer majhnega vzorca je pokazala, da so najpogostejše spremembe med izrečenim in prvim zapisom poknjževanje besed v zapisu ter izpusti vsega tistega, kar je dojeto kot nepotrebno; mašila, nehoteni govorni zapleti ali napačni začetki.

Verificiran, končni zapis je preverjen in nastane ob poslušanju posnetka govora. Glavna funkcija končnega zapisa je trajna objava oz. dostopnost ter zagotavljanje celovitih informacij o zakonodajnih, nadzornih in volilnih postopkih v državnem zboru. Je t. i. izvorno poročilo o seji, ki ni iztrgano iz konteksta, namenjeno pa je različnim zainteresiranim javnostim. Ker se pri svojem delu v uredništvu nanašajo predvsem na zvočni posnetek, v procesu redakcije pri zapisu govorjenega dopolnjujejo morebitne izpuste, ki so nastali pri prvem prepisu, in popravljajo napačno zapisano (vsebino). Poleg tega prihaja tudi do drugih sprememb, še posebej pogosto do sprememb besednega reda (zaradi sledenja načelu istovetnosti pri prenosu govorjene besede v zapisano) in izpustov (zaradi lažje berljivosti). Ti posegi so, kot ugotavljajo tudi drugi raziskovalci, npr. Podbevšek (1990) in Voutilainen (2017), potrebni zaradi spremembe jezikovnega koda. Hkrati se med redakcijo poskrbi tudi za pravopisno ustreznost zapisanega besedila.

Z vidika opisanih različnih funkcij prvega ter končnega zapisa se zdi nejasno označevanje ob objavi na spletni strani, za kateri zapis gre, ob dejstvu, da se zapisi zajemajo za parlamentarne korpuse, še posebej problematično.

7 Zaključek

Pri pretvarjanju parlamentarnega govornega diskurza v pisni diskurz je zmeraj potreben kompromis med avtentičnostjo povedanega in berljivostjo. Vsak zapis govora je sam po sebi redukcija, saj vseh dimenzij govora ni mogoče prenesti v pisno obliko (tudi če bi zapis dopolnjevale neke vrste opisne didaskalije, ki bi povzemale prozodične in druge informacije govora, kar pa bi oteževalo samo zapisovanje in branje). Presoja o tem, katere sestavine govora je mogoče v zapisu brez škode opustiti, je kljub takim in drugačnim navodilom zadeva trenutne interpretacije zapisovalk in zapisovalcev. Odločitve o tem, kaj od izgovornega je za zapis nerelevantno, pa so tudi posledica splošnega stereotipnega prepričanja, da so t. i. nepolnopomenske oz. propozicijsko prazne sestavine diskurza, kot so npr. diskurzni označevalci, nekaj, kar v povedanem ni zares relevantno – čeprav lahko zelo jasno izraža tako ali drugačno intenco govorečih.

Prakso zapisovanja parlamentarnega govora smo predstavili predvsem z namenom dokumentiranja, da se torej vsaj v glavnih obrisih ve, za kakšno gradivo gre, kako nastaja in do katerih sprememb pride v procesu. Na podlagi tega lahko določimo, za katere raziskovalne namene je gradivo primerno, za katere pa ne, oziroma česa se moramo pri analizi tovrstnega gradiva zavedati, če se želimo izogniti neustreznim in nezanesljivim sklepom in rezultatom. Parlamentarni korpusi, sestavljeni iz zapisov parlamentarnih govorov, torej niso sami po sebi zanesljiv vir za raziskovanje govornega diskurza, temveč jih je treba analizirati z zavedanjem kompleksnosti (in marsikdaj popolne nedokumentiranosti) zapisovalnega procesa.

Tudi v slovenskem parlamentu se napoveduje uvedba avtomatskega zapisovanja govora, kar bo v precejšnji meri spremenilo doslej uveljavljen zapisovalni proces. Slovenski parlament je s svojo precej strogo proceduro, ki v veliki meri preprečuje nepredvidljivo govorno sliko (po poslovniku lahko govori le ena oseba naenkrat, z zelo omejeno možnostjo repliciranja ipd.), za tak projekt precej primerno okolje. Ob tem pa se pojavljajo novi možni zapleti. Kot lahko že zdaj opazimo pri nekaterih komercialnih aplikacijah samodejnega zapisovanja, npr. v urejevalniku Word, je v ta proces že samodejno vključena precejšnja stopnja standardizacije pri pretvorbi govora v zapis.

Samodejno zapisovanje bo sicer gotovo olajšalo in pospešilo proces dokumentacije parlamentarnega govora, a kaj lahko se zgodi, da se bo pri tem avtentičnost (iz)govorjenega ohranjala še težje, kot se pri procesu, opisanem v prispevku. Kaj vse to pomeni v sodobni (in prihodnji) slovenski jezikovni situaciji, kjer postajajo dialektalne oziroma regionalne govorne poteze govork in govorcev relevantni del njihove identitete tudi v javni komunikaciji, ostaja odprto in najbrž tudi precej pereče vprašanje.

Literatura

- ECPRD. *Request 5263*. Dostop 20. 8. 2023. <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/762854>
- Tomaž ERJAVEC idr., 2021: *Multilingual comparable corpora of parliamentary debates ParlaMint 2.1*. Dostop 20. 8. 2023. <https://www.clarin.si/repository/xmlui/handle/11356/1432>
- Darja FIŠER, Kristina PAHOR DE MAITI, 2021: *Voices of the Parliament: A Corpus Approach to Parliamentary Discourse Research*, »Prvič, sem političarka in ne politik, drugič pa ...«, *Korpusni pristop k raziskovanju parlamentarnega diskurza*. Inštitut za novejšo zgodovino. Dostop 20. 8. 2023. <https://sidih.github.io/voices/index-sl.html>
- Jure GAŠPARIČ, Mojca ŠORN, 2016: Od žive debate do zapisane besede: dobesedni zapisi parlamentarnih sej kot zgodovinski vir. *Zgodovinski časopis* 70/3–4, 438–454.
- Kaja JOŠT, 2019: Javni govor na plenarnih zasedanjih državnega zbora glede na pojavljanje na funkcijsko različnih delih seje in stopnjo spontanosti. *Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest. Obdobja 38*. Ur. Hotimir Tivadar. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 119–126.
- Kaja JOŠT, Urška VRANJEK OŠLAK, 2021: Analiza in klasifikacija tujejezičnih prvin v korpusu slovenskega parlamentarnega diskurza siParl. *Škerbčevi dnevi 11: zbornik prispevkov s simpozija 2019*. Ur. Franc Marušič, Petra Mišmaš, Rok Žaucer. Nova Gorica: Založba Univerze. 38–51.
- Matej METERC, 2019: Analiza rabe paremioloških uvajalnih sredstev v parlamentarnih razpravah iz korpusa SiParl. *Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest. Obdobja 38*. Ur. Hotimir Tivadar. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 135–141.
- Nina MODRIJAN, 2007: Naslavljanje pri predajanju, pridobivanju in ohranjanju vloge govorca na parlamentarnih razpravah. *Jezik in slovstvo* 52/5, 3–17.
- Vesna MOLIČNIK idr., 2022: *Uredniška navodila za oblikovanje preverjenega zapisa procedure in govorjene besede na sejah Državnega zbora, njegovo javno objavo in arhiviranje*. [Gradivo Dokumentacijsko-knjižničnega oddelka Državnega zbora Republike Slovenije.]
- Andrej PANČUR idr., 2022: *Slovenian parliamentary corpus (1990-2022) siParl 3.0*. Dostop 20. 8. 2023. <https://www.clarin.si/repository/xmlui/handle/11356/1748>
- Parlamer*. Dostop 20. 8. 2023. <https://parlamer.si/>
- Poslovnik državnega zbora (PoDZ-1)*. Dostop 20. 8. 2023. <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=POSL34>
- Sejni zapisi Državnega zbora, 1. seja (22. junij 2018)*. Dostop 20. 8. 2023. https://fotogalerija.dz-rs.si/datoteke/Publikacije/Sejni_zapisi_Drzavnega_zbora/2018-2022/2018_06_22_S_1.pdf
- Službe Državnega zbora*. Dostop 20. 8. 2023. <https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/odz/sdz/!ut/p/z1/>

